

CUPRINS

<i>Prefață</i>	7
<i>Puncte de sprijin</i>	11
I. Teoria ființei – istoric și problematică	
1. Obiectul, problematica și rostul ontologiei	41
2. Intuiții ontologice în concepțiile fiziologice și cosmologice din filosofia preclasică greacă. Fundarea problemei ontologice la Pitagora și Parmenide	46
3. Concepția ontologic-antropologică a lui Socrate. Idealismul de factură transcendentistă în concepția ontologică a lui Platon	50
4. Metafizica – teorie a Principiului; hilemorfism și finalism în ontologia lui Aristotel. Idealismul ontologic imanentist la Plotin ...	58
5. Problema ontologică în filosofia medievală	65
6. Problema ontologică în filosofia modernă din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea	73
7. Idealismul transcendențial ca rezolvare epistemologică a problemei ontologice la Kant. Concepția idealist-ontologică a lui Hegel ...	81
8. Karl Marx, Friedrich Engels și problema ontologică. Gândirea analitică și problema ontologică	90
9. Ontologia fundamentală a lui Martin Heidegger	99
10. Filosofia existenței din perspectivă umană la Karl Jaspers	108
11. Ontologia fenomenologică a lui Jean Paul Sartre	116
12. Realismul și pluralismul ontologic	124
13. Concepția ontologică a lui Lucian Blaga	130
14. Ontologia imanentistă a lui Constantin Noica	137
15. Modelul ontologic contemporan – Încercare	145
<i>Bibliografie minimală</i>	154

II. Teoria existenței

16. Materie și materialitatea universului	157
17. Mișcare, spațiu și timp	166
18. Infinitatea și unitatea universului	175
19. Posibilitatea și realitatea, probabilitatea	186
20. Calitate și cantitate; complementaritate și recesivitate	194
21. Reflectare și conștiință	203
22. Structuralitate și organizare structural-sistematică	210
23. Devenire și ireversibilitate. Concepte și legi ale devenirii	219
24. Determinismul dialectic. Necesitate și hazard în procesul determinării	228
25. Cauzalitate și probabilitate	236
26. Finalitate și scop	245
27. Lege și legitate. Paradigma actuală a ideii de determinism	254
28. Determinism social și libertate. Libertate, răspundere și responsabilitate	260
29. Omul, condiția umană și realizarea umană	271
30. Destin uman, problematica umană și umanism	279
<i>Bibliografie minimală</i>	287
Postfață.....	288
<i>Bibliografie generală</i>	290

© Editura Fundației *România de Mâine*, 2007
Editură acreditată de Ministerul Educației și Cercetării
prin *Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TUDOSESCU, ION

Ființă și existență – Expozeu de ontologie și metafizică – / Ion
Tudosescu - București, Editura Fundației *România de Mâine*, 2007

ISBN 978-973-725-897-7

111

Reproducerea integrală sau fragmentară, prin orice formă și prin orice mijloace tehnice, este strict interzisă și se pedepsește conform legii.

Răspunderea pentru conținutul și originalitatea textului revine exclusiv autorului/autorilor

Redactor: Octavian CHEȚAN
Tehnoredactor: Marcela OLARU
Coperta: Cornelia PRODAN

Bun de tipar: 28.08.2007; Coli tipar: 18,75
Format: 16/61×86

Editura Fundației *România de Mâine*
Bulevardul Timișoara nr.58, București, Sector 6
Tel./Fax: 021/444.20.91; www.spiruharet.ro
e-mail: contact@edituraromaniademaine.ro

Rezumat

Cu toate că sunt posibile multe obiecții, în mare parte justificate, privind utilizarea termenilor de ontologie și metafizică, termeni care ar avea înțelesuri comune, ne-am luat libertatea de a subintitula lucrarea de față *Expozeu de ontologie și metafizică*. Îi sunt subordonate 30 de microeseuri, pe care le-am considerat a acoperi principalele segmente ce ar structura o problematică ontologică și, respectiv, ontică actuală. Expozeul este elaborat în funcție de structura tematică a *Tratatului de ontologie*, în trei volume, publicat recent (în 2002, 2003, 2004) în Editura Fundației *România de Mâine*.

Considerarea problematicii ontologice dintr-o dublă perspectivă, pe de o parte, ca problemă de resortul teoriei ființei, iar pe de altă parte, ca problemă de competența teoriei existenței (concepută în totalitatea ei) și, respectiv, numirea primei dintre aceste teorii ca acoperitoare a problemei ontologice, iar a celei de a doua ca acoperitoare a problemei metafizice, ne-au fost sugerate de Heidegger – care face o distincție între ontologia fundamentală și așa-numita ontologie secundă, apreciată de el ca metafizică. Referentul ontologiei fiind ființa, plăsmuită de om pentru servirea nevoii sale de guvernare eficientă în immanent, iar referentul metafizicii (ca ontologie secundă cum am numit-o noi, dintr-o sugestie a lui Aristotel din *Analiticile* sale) fiind ființarea, inclusiv cea umană care plăsmuiește ființa.

Prin urmare, ontologia are ca obiect domeniul unului, al universalului sau transcendentului, inclusiv a raportului dintre universal și individual, iar metafizica are ca obiect domeniul individualului sau multiplului, respectiv existența ca existență (adică, avută în vedere în totalitatea ei). În ce privește domeniul de referință al metafizicii, Aristotel avea în vedere o realitate de gradul al doilea, de deasupra

fizicii – particula *meta* semnificând această situație de deasupra existenței nemijlocite (a fizicii), respectiv a existenței în întregul ei.

Se poate avea în vedere în privința semnificării termenilor de ontologie și metafizică și diferența dintre semnificările termenilor de ontologic și ontic, primul desemnând domeniul ființei, iar cel de al doilea domeniul existenței – în această perspectivă problema fundamentală a filosofiei este problema raportului dintre universal și individual, respectiv dintre ființă și existență (dintre ontologic și ontic), problemă prin rezolvarea căreia poate fi înțeleasă situația în plan ontologic pe poziții transcendentiste sau imanentiste în conceperea universalului (considerând ființa ca entitate de dincolo de existență sau în existență, ca general din lucruri). Poate fi pusă și problema primordialității onticului asupra ontologicului sau invers – din acest punct de vedere deosebindu-se soluționările nominaliste de cele realiste sau cele de factură materialistă de cele de factură idealistă (cu precizarea că o atare punere a problemei are în vedere materialismul ontic și idealismul ontologic – primul referindu-se la natura universalului, iar cel de al doilea la condiția umană și la trăirea valorică umană).

Această înțelegere a ontologiei secunde ca metafizică, iar a ontologiei prime ca ontologie fundamentală (înțelegere, după cum menționam mai sus, propusă de Heidegger), avantajează un demers analitic de factură ontologică ce se îndeletnicește în primul său segment cu problema temeiului, iar în al doilea segment cu studiul întemeiatului – respectiv de analiză conceptual-filosofică a *universului* (privit ca întreg), universalul fiind domeniu de competență al studiului temeiului acestuia în ordine axiologică și culturologică.

Propunerea noastră de a numi metafizică cercetarea universalului ca întreg are în vedere faptul că noțiunile cu care operează demersul asupra acestuia sunt de al doilea rang (de abstractizare), respectiv sunt concepte (categorii) de maximă generalitate, ce nu pot fi definibile pe cale logică, pe cale discursivă, ci numai prin utilizarea unor definiții ostensive – doar numirea sau postularea fiind operațiile gândirii ce le poate institui.

Ne referim în acest sens la conceptul de *materie* și la cele care desemnează atributele (proprietățile) acesteia (*obiectivitatea, mișcarea, spațio-temporalitatea, înfinitatea, unitatea, reflectarea, conexiunea și determinarea, structuralitatea, autoorganizarea* sistematică).

În schimb, conceptele cu care operează ontologia (*ființa, neființa sau neantul, devenirea, participarea, transcenderea*) sunt posibil de instituit numai pe cale fenomenologică, prin plăsmuire sau imaginare și întemeiere transcendentă. În ambele cazuri, gândirea procedează prin abstractizare – prin situare deasupra nemijlocitului. Așadar, în toate conceptualizările de factură filosofică, atât în cele cu reprezentare ontică, cât și în cele cu reprezentare ontologică se procedează pe cale extralogică (prin postulare sau imaginare fenomenologică).

Asupra majorității categoriilor cu care operează ontologia și metafizica am întreprins demersuri analitice în paginile unui voluminos *Tratat de ontologie* (desfășurat în trei volume: *Ființă, esență, existență; Existență, devenire, determinism; Existență socială și umană*). După cum se constată (din intitulările celor trei volume), în primul volum s-a încercat acoperirea ontologiei prime, în al doilea volum a ontologiei secunde sau a metafizicii, în al treilea fiind abordate domenii ale ontologiilor regionale (ontologia socialului și ontologia umanului). Expozeul de față are în preocupare (sub forma unor microeseuri sistematizate didactic) doar problematica generală de ontologie și metafizică, reținându-ne atenția pe scurt și asupra ontologiilor regionale (respectiv, asupra ontologiei sociale și umane), domenii ce au făcut obiectul altui expozeu, de această dată asupra omului real. Rezultă că adâncirea conținutului problematicii ontologiei presupune trecerea de la lectura expozeului de față la studierea *Tratatului* în care se prezintă analitic acest conținut și printr-o analiză oricum mai riguroasă.

În capitolul introductiv al *Expozeului* a fost inclus un grupaj de texte originale din operele unor mari gânditori ce au ilustrat istoria filosofiei universale și românești, grupaj structurat în legătură cu ordinea tematică a lucrării, în scopul fixării unui punct de sprijin pentru analiza noastră. Pornind de la ideea lui Hegel (formulată într-o prezentare liberă) potrivit căreia o concepție filosofică actuală cuprinde în corpul ei problematic o exprimare prealabilă a istoriei filosofiei pe care se sprijină respectiva concepție.